

SUMARI

Florilegi.....	9
Pròleg de David Jou	13
Introducció. De la uniformitat a la diversitat	25
Capítol 1. El mapa religiós a Espanya i a Catalunya...	31
Dades globals d'Espanya.....	31
Dades de Catalunya.....	39
Valoració de les dades	45
Resum estadístic	45
Els trets religiosos	49
Capítol 2. De la controvèrsia al diàleg	53
El diàleg ecumènic.....	55
Les divisions	55
Els inicis de l'ecumenisme.....	57
El Consell Mundial d'Esglésies	58
L'Església catòlica.....	61
El diàleg entre cristianisme i cultures	66
La cultura	67

Passat i present del diàleg entre fe i cultura	71
Algunes precisions terminològiques.....	74
Definició i fonament teològic de la inculturació	76
Algunes aportacions de la cultura a la fe.....	81
Algunes aportacions de la fe a la cultura	85
El cristianisme i la cultura es necessiten.....	88
Capítol 3. Models d'encaix de les religions en la societat plural.....	91
Gestió correcta de la diversitat religiosa	91
El model assimilacionista	91
El model pluralista/multicultural	93
El model intercultural.....	94
Educació per al diàleg intercultural i interreligiós....	98
Models d'inserció de les religions en la societat	100
Perspectiva històrica.....	100
Models actuals de relació entre Església i Estat	103
La simbiosi entre Església i Estat.....	104
La separació entre Església i Estat: laïcitat	104
La singular laïcitat dels Estats Units d'Amèrica.	105
Excursus: L'Evangelí de la prosperitat. Una ideologia del somni americà	108
França, l'estat laic per antonomasia	111
Consideracions crítiques sobre la laïcitat francesa	116
El laïcisme	121
L'estat aconfessional, el model més estès i més equilibrat.....	123
El model espanyol	124

La Unió Europea.....	125
Laïcitat amb matisos i aconfessionalitat	126
Àmbits de concreció i alguns criteris.....	129
Capítol 4. Relacions interreligioses i formes de diàleg	135
Característiques o nivells de relació entre confessions i/o religions	135
El trobament de persones.....	136
Netejar la memòria històrica	139
Conèixer	139
Detectar les bases comunes entre les religions.....	140
Reciprocitat	141
Alteritat o respecte a la diferència.....	142
Les diverses formes de diàleg	143
El diàleg de la vida quotidiana	143
El diàleg de la col·laboració.....	144
El diàleg intercultural.....	146
El diàleg de l'experiència religiosa	150
El diàleg interreligiós teològic o doctrinal	153
Una definició de diàleg doctrinal	158
Identitat	158
Obertura.....	161
Veritat.....	164
Diàleg interreligiós i missió/evangelització.....	167
Iniciatives d'acostament interreligiós.....	170
Administracions públiques.....	170
Institucions privades	172

Coneixement de les religions.....	173
Les religions.....	174
El diàleg interreligiós	177
Institucions eclesials.....	178
Capítol 5. Propostes per millorar el model aconfessional o de laïcitat positiva	179
La constitucionalitat dels acords entre Església catòlica i Estat.....	180
Els acords amb les diferents confessions o religions	181
Els ensenyaments de l'Església en una societat democràtica aconfessional	182
La cooperació econòmica de l'Estat	185
Els «privilegis» econòmics.....	191
Les immatriculacions.....	196
Els concerts escolars.....	198
L'ensenyament de la religió a les escoles	199
L'assistència religiosa.....	200
La simbologia religiosa en les institucions públiques	201
Les cerimònies religioses en actes institucionals	201
El matrimoni.....	202
Comunitats autònomes i religions	203
 Conclusió.....	 207

PRÒLEG

Aquest llibre és una aportació valuosa —analítica i propositiva, viscuda i experimentada— al coneixement del panorama religiós, espiritual, cultural i social del nostre país i del moment actual, i a la manera d'intervenir-hi per a enriquir-lo i optimitzar-lo. Tot i que esmento *país* i *actualitat*, perquè el llibre concreta una sèrie de dades i de propostes en un àmbit i un moment determinats —i això n'és un valor que el fa proper i operatiu—, també m'afanyo a dir que desborda els marcs espacial i temporal immediats, ja que compara una varietat de situacions en àmbits culturals diversos, i ofereix una síntesi històrica de l'evolució d'una frontera polièdrica i complexa, la de la interacció —social, legal, cultural, espiritual, teològica i política— entre religions.

De fet, l'excel·lència del resultat no sorprèn si es té en compte que el seu autor, el doctor Antoni Matabosch, ha dedicat bona part de la seva vida intel·lectual a temes d'ecumenisme, de diàleg interreligiós, d'inculturació de la fe i de diàleg entre fe i cultura. És, per tant, no tan sols un expert en l'àmbit de la pluralitat religiosa i del paper de les religions en una societat plural, sinó una persona que ha viscut i pensat i discutit aquest tema en primera línia, un testimoni directe de la necessitat, les dificultats i els camins del diàleg i la diversitat.

Per començar, el llibre —un aplec ben estructurat de reflexions i aportacions de l'autor, cristal·litzat en forma de text conjunt i coherent en ocasió de l'ingrés de l'autor a la Reial Acadèmia Europea de Doctors— proporciona una sèrie de dades ben reveladores que especifiquen i il·luminen el mapa religiós a Espanya i a Catalunya i aclareixen una cosa difusament intuïda però no prou assimilada i sabuda: fins a quin punt la intensitat de les migracions recents i la globalització del coneixement de models culturals han fet que el tema de la relació entre religions, d'interès permanent a escala mundial, hagi esdevingut una faceta viva de les agendes culturals, religioses i polítiques d'aquí i d'arreu d'Europa, amb urgència i conflictes, amb enriquiments i perplexitats. S'hi examina l'increment del pluralisme religiós —protestants, ortodoxos, jueus, musulmans, budistes, hinduistes, agnòstics, ateus— que hi ha hagut en els darrers trenta anys, com a conseqüència d'una notable immigració —Amèrica del Sud, Europa de l'Est, Africa—, d'una davallada demogràfica autòctona en contrast amb la fecunditat demogràfica immigrant, i de fets culturals diversos, com ara la influència de la tecnologia en la vida quotidiana, la pèrdua d'influència de les institucions religioses, el relativisme cultural i l'increment de distraccions, de pressa i de dispersió.

El segon capítol descriu el camí llarg i complex dels diàlegs de l'ecumenisme, i entre cristianisme i cultures, des de les iniciatives pioneres de la Conferència Internacional Missionera (1910), passant pel Consell Mundial d'Esglésies (1948), fins a la participació de l'Església catòlica després del Concili II del Vaticà, defensada a la constitució conciliar *Lumen Gentium*, en la perspectiva de llibertat religiosa, de

nova visió de l'ecclesiologia i de superació del paradigma del retorn a la supremacia. També hi exposa les dificultats que cal vèncer per tal d'aconseguir que la pràctica d'aquest diàleg sigui fructífera, i contempla els horitzons oberts per aquesta perspectiva, que enriqueix les preguntes que ens fem sobre nosaltres mateixos, sobre la nostra fe i la nostra cultura, a partir de l'estudi i la reflexió sobre les creences i els valors dels altres.

Els capítols tercer i quart examinen, respectivament, l'encaix de les religions en la societat, i les relacions inter-religioses. Són els capítols conceptualment centrals, on es pondera diversos models d'interacció entre religions —aïllacionisme, universalisme imperialista, confrontació i controvèrsia, coexistència i tolerància, amb il·lustracions concretes dels seus efectes en alguns països europeus—, es dedica una atenció especial a un nou model, de tipus dialogal, que atorga un paper central a l'interès pels pressupòsits, conviccions, tradicions i pràctiques de les altres religions, amb l'objectiu d'establir-hi unes relacions el més pacífiques i enriquidores possible, i s'advoca per aquest model com a camí més aconsellable i prometedor. S'hi prenen en consideració els diversos nivells de relació entre confessions o religions —personals, històrics, conceptuals—, i les diverses formes de diàleg —en la vida quotidiana, en la col·laboració, en la cultura, en l'experiència religiosa, en la profunditat doctrinal.

El llibre acaba amb tretze propostes per millorar el model aconfessional o de laïcitat positiva en el nostre entorn més immediat, referides a temes com ara la constitucionalitat dels acords entre Església catòlica i Estat, els acords amb les diferents confessions o religions, els ensenyaments de l'Esglé-

sia en una societat democràtica aconfessional, la cooperació econòmica de l'Estat, l'ensenyament de la religió a les escoles, la presència de simbologia religiosa en les institucions públiques, les cerimònies religioses en actes institucionals, la institució del matrimoni... També es refereix al paper dels poders públics, a Catalunya, en concret, de la Generalitat, mitjançant una Direcció General d'Afers Religiosos i un Consell Assessor per a la Diversitat Religiosa, i a diverses iniciatives de diàleg com ara l'Associació UNESCO per al Diàleg Interreligiós, o el GTER (Grup de Treball Estable de Religions). Són temes complicats i multifacètics que de tant en tant són debatuts amb passió considerable, des de prejudicis i interessos diversos, gens fàcils de conciliar. Aquí, però, són la base de propostes concretes i raonades, la simple consideració de les quals resulta força clarificadora per qui vulgui reflexionar sobre aquests temes.

L'obra resulta didàctica, aclaridora i pràctica, en la seva exposició de la diversitat de factors i de nivells que intervenen en el tema, en el seu examen crític de punts a favor i en contra de les diverses opcions, en la concreció raonada de les seves propostes, i en l'obertura d'esperit amb què són tractats els temes. De fet, des d'una diversitat de graus de convicció i de compromís, d'entusiasme o de reticència, la transmissió actualitzada del nostre patrimoni material, cultural, espiritual, sigui com sigui, és una responsabilitat que ateny a tothom. Ara bé, per a aconseguir un resultat tan madur i tan ric, cal haver escoltat amb atenció, haver estudiat molt i haver viscut a fons. I, efectivament, això és el que ha fet l'autor.

La vida del Dr. Antoni Matabosch (Barcelona, 1935) ha estat dedicada al servei de l'Església catòlica i del diàleg ecu-

mènic i interreligiós. Representa, doncs, una polaritat dinàmica que ha resultat espiritualment i intel·lectualment molt rica: d'una banda, un compromís vital, sostingut i actiu amb una fe i una institució, d'altra banda, un interès sincer i fecund per altres confessions i religions. Combina, doncs, una invitació a sortir i una vocació de mantenir endreçada i acollidora la casa. Llicenciat en Filosofia al Seminari Conciliar de Barcelona, i en Història Contemporània i en Ciències de la Informació a la Universitat Autònoma de Barcelona, Antoni Matabosch és doctor en Teologia per la Pontifícia Universitat Gregoriana de Roma, i diplomad en Teologia Ecumènica per l'Institut Ecumènic de Bossey (Ginebra) del Consell Mundial d'Esglésies. La Roma dels anys 1960, en la intensitat i les esperances del Concili Vaticà; la Ginebra cosmopolita de tantes trobades internacionals: dues referències decisives en la formació i l'obertura de la persona que hem escoltat, dos àmbits simbòlics poderosos de creixement intel·lectual d'un jove inquiet.

Destacaré tres aspectes essencials de l'activitat del Dr. Matabosch: l'intel·lectual, el formatiu i el de gestió. En l'intel·lectual, sobresurt la seva tasca de diàleg entre fe i cultura, com a fundador i president de la Fundació Joan Maragall (1989-2012), i de diàleg ecumènic i interreligiós, als quals em referiré posteriorment. En l'aspecte formatiu, sobresurt la seva tasca docent i com a director de l'Institut de Teologia de Barcelona (1972-1979), com a degà-president de la Facultat de Teologia de Catalunya (1978-1988) i com a director de l'Institut Superior de Ciències Religioses de Barcelona (IS-CREB, 1997-2016), institució vinculada a la Facultat de Teologia amb els objectius de promoure la formació teològica

dels laics, preparar professors de religió i promoure el diàleg entre fe i cultura. Durant l'etapa de responsabilitats directives del Dr Matabosch, l'ISCREB amplià molt el seu radi d'acció mitjançant la incorporació de l'ensenyament virtual, que ha permès que moltes persones encuriosides per la religió hagin pogut incrementar-ne els seus coneixements, consolidar el seu interès i enriquir-ne la seva experiència.

En el vessant de gestió, cal remarcar la seva feina com a delegat general de Pastoral Universitària (1977-1993), delegat general d'Apostolat Seglar (1993-2005) i delegat d'economia de l'Arquebisbat de Barcelona, des del 2005. Són càrrecs de gran responsabilitat i complexitat que han exigut una capacitat d'escoltar, de ponderar, de prendre decisions delicades, de conèixer bé l'entorn, de teixir col·laboracions i complicitats entre persones de caràcters i interessos molt diversos, coses que ha sabut fer amb energia, respecte i sentit de l'equilibri, i amb paciència i perseverança en els moments de dificultat. Ha contribuït a dinamitzar i a posar al dia les institucions que li han estat confiades, i a assegurar-ne el prestigi acadèmic i social, l'efectivitat, la continuïtat i la viabilitat econòmica.

En el seu coneixement del món professional universitari, ha acompanyat durant molts anys grups de matrimonis i famílies, ha compartit amb ells les preguntes, els dubtes i els descoratjaments que van sorgint al llarg de la vida. Aquest contacte directe amb la gent —tantes hores, tantes confidències escoltades, tantes reflexions i consells donats— ha donat més profunditat i flexibilitat a la seva activitat pastoral, una de les activitats més delicades, exigents i desconegudes o poc valorades en el món d'avui.

La dedicació a l'ecumenisme ha estat un dels dos centres de la seva activitat intel·lectual i acadèmica. Ha participat en diverses convocatòries de l'Assemblea del Consell Mundial d'Esglésies (Upsala 1968, Nairobi 1975, Vancouver 1983, Canberra 1991, Harare 1998, Porto Alegre 2006 i Busan (Corea) 2013), i ha publicat articles i llibres sobre qüestions diverses. La seva experiència internacional directa en el camp de l'ecumenisme resulta, doncs, ben clara i estimulant. Ha treballat sobre cristianisme en una societat plural, cristianisme en el futur de Catalunya i d'Europa, i en les relacions entre Església i Estat (laïcitat, laïcisme, aconfessionalitat) i ha participat de manera assídua en les activitats del Grup de Treball Estable de Religions, en què persones amb responsabilitats en l'àmbit de diverses religions i confessions a Catalunya intercanvien les seves experiències i col·laboren al servei de la societat.

La seva implicació en el diàleg entre fe i cultura s'ha realitzat sobretot a través de la Fundació Joan Maragall, de la qual ha estat fundador i president durant vint-i-dos anys. Aquesta fundació va ser erigida el 1988 amb l'objectiu de promoure el diàleg entre la fe cristiana i la cultura, i la inculturació del cristianisme en la cultura actual. Aquesta tasca ha portat a una vintena de simposis internacionals, a dos centenars de conferències i taules rodones, a la publicació d'un centenar de llibres i un centenar de quaderns, al funcionament de diversos seminaris especialitzats, a un premi d'assaig, a l'Aula Joan Maragall de teologia i cultura, i a la responsabilitat editorial de Qüestions de Vida Cristiana. S'ha treballat en temes filosòfics, teològics, bíblics, literaris, socials, científics i artístics, amb atenció a combinar preocupacions actuals i temes d'interès permanent,

amb un públic fidel i curios. S'ha posat en relleu la rica història intel·lectual i social del cristianisme, des d'una perspectiva d'obertura arrelada en el Concili II del Vaticà.

En el diàleg entre fe i cultura cal tenir presents les aportacions del cristianisme a la cultura: productes culturals (arquitectura, pintura, escultura, música, poesia, filosofia), valors i actituds (conreu de la interioritat, vocació d'escoltar, sentit crític, justícia social). I també cal tenir en compte les aportacions de la cultura al cristianisme, tant des del vessant popular (avui molt marcat per influències mediàtiques força homogeneïtzadores) com en el context tecnològic, científic, polític i econòmic, que va variant amb el temps. Aquest flux bidireccional, incessant però sempre diferent, planteja a cada moment problemes diversos, que cal examinar amb discerniment.

El tema del diàleg és una de les qüestions més necessàries i urgents en el món d'avui, no tan sols en l'esfera religiosa sinó també política, cultural i personal. El diàleg mai no ha estat fàcil, en cap dels seus nivells o vessants: acceptar i comprendre la diferència de raons, de valors, de prioritats, d'emocions, de gustos, de tradicions, de llengües, té una gran complexitat intel·lectual i emocional.

Veure com són qüestionades —i, fins i tot, massa sovint, ridiculitzades i fins i tot amenaçades— idees, valors, referències o seguretats, que per a nosaltres són naturals, fonamentals, legítimes i fins i tot vitals, fa trontollar la serenitat, bloqueja la capacitat d'escoltar, atenua la facultat de raonar, sacseja els instints d'afirmació i de revenja, desvetlla propenssions a l'ofuscació i l'agressivitat, i retroalimenta en l'altre una reciprocitat de recels i d'animositats. No en va el Sermó

de la Muntanya lloa, entre d'altres, els constructors de pau, molt sovint incompresos i perseguits. I l'instrument bàsic del constructor de pau és, sobretot, el diàleg, un diàleg que accepti la ineluctable discrepància —perquè la igualtat de drets implica precisament el dret a les diferències— i que permeti distribuir els recursos bàsics i les responsabilitats essencials d'una manera més justa, que ajudi a evitar injustícies, humiliacions i violències. Per sobre de la ciència, de la tecnologia, de l'economia, la gran urgència del món d'avui és el diàleg entre cultures, entre religions, entre ciències, entre ciències i humanitats, entre grups socials, entre mitjans i fins, i entre saber i amor.

El tema del diàleg —la seva necessitat, les seves dificultats— es fa més viu i problemàtic com més gran és la proximitat, com més creixen les ocasions de fricció, com més irreductibles i vehements es van fent les posicions. A escala individual, a les dificultats usuals del diàleg s'hi afegeixen actualment l'increment de la impaciència i del desig, estimulats per la publicitat, per les tecnologies de comunicació, per l'individualisme. A escala social, els conflictes del nostre temps s'intensifiquen pel ritme elevat dels moviments migratoris, per les xarxes socials absorbents, pel grau de desigualtats en les oportunitats, pel mal ús de les institucions, per la rapacitat de l'economia especulativa, per l'insult constant en el món de la política. Abans que escoltar l'altre, es cau massa sovint en la temptació de desprestigiar-lo, ridiculitzar-lo, condemnar-lo, anorrear-lo.

Tot i que un increment de les trobades i del diàleg és positiu en molts aspectes, també té el risc de diluir originalitats i homogeneïtzar opinions, derivar vers una situació més

plàcida però menys profunda, menys compromesa amb algun grau de veritat. En sistemes físics, les tendències homogeneïtzadores són contrarestades per tendències agregadores gravitatòries o autocatalítiques, essencials en la formació de les galàxies i en la morfogènesi de les estructures biològiques, que organitzen el sistema en una diferenciació essencial per a la vida. Aquestes tendències agregadores, però mogudes per factors diferents, també actuen en el món econòmic, empresarial i polític.

Per entrar en diàleg, no cal negar-se d'entrada a si mateix ni dissimular les pròpies opinions per quedar bé. Deixar que l'altre exposi amb claredat les seves conviccions és el primer pas, abans de començar a discutir-hi. Per evitar un empobriment en les diferències, el diàleg ha d'encoratjar la creativitat, ha d'estimular a comprendre i explicar millor els nostres punts de vista, no tan sols en allò que ens afavoreix, sinó també en allò que pot afavorir els nostres interlocutors.

Tot això s'aplica a molts tipus de diàleg i, en particular, al diàleg entre religions, o entre branques o confessions d'una mateixa religió. De fet, aquest diàleg depassa l'estricta qüestió religiosa i té gran rellevància social. En aquest context, la gestió del pluralisme religiós, és un aspecte especialment rellevant, en un grau que depèn, és clar, del paper que tingui la religió en la vida personal i social, en les tradicions, en la creativitat cultural, en el debat legislatiu i polític. La religió pot ocupar un paper molt rellevant en la consciència d'algunes identitats, i ser poc significativa en algunes altres.

No vull acabar aquest pròleg sense reconèixer el meu deute de gratitud amb el Dr. Matabosch. Va ser ell qui, l'any 1990, em va demanar la meua primera conferència sobre

ciència i fe. Amb allò, va iniciar tot un aspecte de la meva activitat assagística i poètica, i va obrir un nou camp de la meua vida intel·lectual. Sense ell i sense la Fundació Joan Maragall m'haurien passat per alt una riquesa de preguntes, una multitud d'estímuls, un univers de referències culturals i espirituals que han resultat decisius per a mi. L'enriquiment que suposà per a mi el contacte amb el Dr. Matabosch és tan sols un petit exemple de fins a quin punt la seva tasca intel·lectualment exigent, socialment oberta i humanament viscuda ha estimulat i arrossegat moltes altres persones en molts altres llocs a donar més de si, a pensar més, a viure més. La feina de pensar i repensar Déu des de les preocupacions, esperances i dubtes dels nostres dies, de dir-lo amb paraules dels nostres dies, de fer-lo present en la consciència contemporània, de veure el cristianisme com una herència que s'ha de conservar i compartir, com un descobriment que cal celebrar, com una exigència de creativitat i de servei, ha estat central en la vida i l'obra del Dr Matabosch, i ha sabut treballar-hi a fons i implicar-hi la feina i la il·lusió de molts altres.

DAVID JOU

Introducció

DE LA UNIFORMITAT A LA DIVERSITAT

No hi ha cap dubte que a Catalunya, com al conjunt d'Espanya, el pluralisme religiós ha augmentat extraordinàriament en els darrers decennis. Fa una quarantena d'anys, la nostra societat era molt més uniforme en pensaments i criteris. El conjunt de la població era catòlica, o almenys es declarava catòlica, i l'excepció eren els no catòlics (membres d'altres confessions cristianes, d'altres religions, ateus o agnòstics).

Se sabia ben poca cosa dels protestants i dels ortodoxos. A partir del Concili II del Vaticà, però, va començar a créixer l'interès per conèixer la realitat protestant, que provenia tant de la tradició més catòlica (vegeu, per exemple, el llibre de Robert Saladrígues *Las confesiones no católicas de España*)¹ com de la tradició més protestant (vegeu el llibret del pastor Joan González titulat *El protestantisme a Catalunya*).² Només el llibre de Joan Estruch *Los protestantes españoles*³ s'atreveix a quantificar i ubicar les comunitats protestants geogràficament. Estruch calcula que l'any 1961 hi havia a Espanya uns

1. Barcelona: Península, 1971.
2. Barcelona: Edicions Evangéliques, 1970.
3. Barcelona: Nova Terra, 1968.

trenta mil protestants, dels quals a Catalunya uns sis mil repartits en 82 comunitats. Es desconeix la quantitat de membres que hi havia d'altres religions. Se sap de l'existència d'un parell de sinagogues jueves i poc més. El coneixement que es podia tenir d'altres religions provenia d'alguns llibres i de viatges. El fenomen religiós s'identificava clarament amb el catolicisme.⁴

En quatre dècades el panorama ha canviat molt. La diversitat s'ha anat incrementant: en primer lloc, entre creients i agnòstics/ateus, atès que aquests darrers ja són, com a mínim, un 25 % de la població; les comunitats protestants s'han més que quintuplicat; els centres de culte ortodox s'han estès moltíssim; els llocs de pregària musulmana són a tot arreu. Aquest augment de la diversitat religiosa és per raó de diversos fenòmens: l'increment vegetatiu, les conversions i, d'una manera molt especial, la immigració d'Amèrica Llatina (protestants), de l'Europa de l'Est (protestants i ortodoxos) i de l'Àfrica i l'Àsia (especialment musulmans).

Davant d'aquest pluralisme religiós creixent, els ciutadans han reaccionat de maneres molt diverses: uns empren mecanismes d'autodefensa i tendeixen a construir guetos culturals i religiosos separats i impenetrables; altres s'inclinen per la indiferència, no volen mirar i viuen com si els altres, diferents, no hi fossin; n'hi ha que es deixen portar per la por i reaccionen contra tot el que és nou, i acusen els nouvinguts de provocar tota mena de mals; uns altres, finalment, fins i tot hi veuen una oportunitat per treure'n un profit injust i

4. Recentment s'ha publicat un estudi sobre la història dels protestants: Frances LUTTIKHUIZEN, *500 anys de reptes protestants a la península Ibèrica (1517-2017)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2018.

desprietat. Molts membres de l'Església catòlica mostren també aquestes reaccions equivocades, però cal remarcar que en l'Església s'han fet i s'estan fent molts i bons esforços per tal de potenciar les relacions ecumèniques i interreligioses.

Pel que fa a les relacions entre religions diverses, el canvi que s'ha produït en els darrers decennis s'ha concentrat especialment en els contactes i en la col·laboració mútua, tot i que no a tot arreu. Especialment en el si de les esglésies cristianes s'ha desenvolupat una actitud de diàleg pròpiament dita, primer entre cristians i més endavant entre religions diferents, sobretot a partir de la creació del Consell Mundial d'Esglésies i de la celebració del Concili Vaticà II. Quant a l'Església catòlica específicament, durant segles es proclamà el principi *extra ecclesiam nulla salus*. Per exemple, el Concili de Florència, de 1442, afirmà:

La sacrosanta Església romana [...] creu, professa i predica que ningú que no estigui dintre de l'Església catòlica, no només els pagans sinó també els jueus o els heretges o els cismàtics, no pot participar de la vida eterna, i anirà al foc etern que està preparat per al diable i els seus àngels (Mt 25,41), llevat que abans de la seva mort s'uneixi a ella.⁵

Posteriorment s'anà matisant aquest plantejament i fou doctrina comuna que tothom es pot salvar depenent de la

5. Denzinger, núm. 1351. Florència no tingué en compte la posició de sant Agustí mateix, que tot i afirmar l'*extra ecclesiam nulla salus*, reconeix que l'Església *quae nunc est* no només està composta de sants, que Déu separarà entre bens i cabrits: en aquest món n'hi ha que sembla que són dins l'Església però realment en són fora (*intus videri, foris esse*), i n'hi ha que semblen ser-ne fora però són dins (*foris videri, intus esse*). Aquí baix n'hi ha que són dèbils, i els justos els han de d'ajudar per tal que es converteixin; sense excloure'ls, l'Església treballa perquè es corregeixin.

seva consciència i conducta.⁶ El Concili II del Vaticà fa un pas més i afirma que en les religions no cristianes hi ha ritus i doctrines que poden tenir una eficàcia real amb vista a la salvació dels seus seguidors, i que les religions «no rarament porten [...] un raig d'aquella Veritat que il·lumina tots els homes».⁷ Així, doncs, s'ha de tenir una estima envers les altres religions i se'n pot aprendre, d'elles. Es tracta de mantenir un equilibri entre afirmar la voluntat salvífica universal de Déu, d'una banda, i la mediació necessària i peculiar de Crist en l'obra salvadora de Déu, de l'altra.⁸ A partir d'aquí, és possible un diàleg sincer i en profunditat, almenys pel que fa a l'actitud de la part cristiana. Amb tot, encara és difícil un diàleg veritable.

El llibre que el lector té a les mans reflexiona sobre les dades sociològiques actuals respecte de la nova presència de les religions en el conjunt d'Espanya, i en particular a Catalunya, que són l'objecte del primer capítol. La nova realitat del pluralisme religiós no pot deixar indiferent ningú, atesa la gran quantitat de temes que suscita i que afecten la vida ciutadana actual i futura. Podem crear una societat cohesionada i respectuosa, o una de dispersa i enfrontada.

El capítol segon descriu les causes històriques profundes que han provocat el pas de la controvèrsia al diàleg. S'afirma

6. *Lumen Gentium* es fa ressò d'aquesta posició però encara la formula d'una manera restrictiva: «Els qui inculpablement desconeixen l'Evangelí de Crist i de la seva Església, i cerquen Déu amb sinceritat, i s'esforcen sota l'influx de la gràcia a complir les obres de la seva voluntat, coneguda pel dictamen de la consciència, poden assolir la redempció» (LG 16).

7. *Nostra Aetate*, 2.

8. La Primera Carta a Timoteu (1Tm 2,3-6) ho formula molt clarament: «Déu, Salvador nostre [...] vol que tots els homes se salvin i arribin a conèixer la veritat. Hi ha un sol Déu; hi ha també un sol mitjancer entre Déu i els homes, l'home Jesucrist, que es donà a si mateix en rescat per tothom.»

que el gir s'originà en el diàleg ecumènic (entre confessions cristianes), que va començar fa un centenar d'anys i que establí uns principis que s'aplicaren a dos camps importants per al futur de la humanitat: el diàleg entre el cristianisme i les cultures (capítol 2) i les relacions interreligioses (que formarà part del capítol 4).

Cal trobar l'encaix de les religions, avui nombroses, en la nostra societat plural. El capítol tercer discerneix quines formes d'encaix hi ha (l'assimilacionista, el multicultural i l'intercultural) i quina és la més convenient. També planteja un tema que hi està vinculat: els models d'acoblar les religions en la societat (laïcitat, laïcisme, aconfessionalitat).

El capítol quart aprofundeix en les condicions per crear unes bones relacions entre les religions i les diverses formes de diàleg (vida quotidiana, col·laboració, intercultural, experiència religiosa), en especial el diàleg teològic o doctrinal, que sempre ha de tenir en compte la identitat dels dialogants, l'obertura i la recerca de la veritat.

Per la seva banda, el capítol cinquè exposa les iniciatives i les institucions que ja existeixen entre nosaltres. I el sisè proposa tretze pistes per millorar o desenvolupar el model aconfessional també anomenat laïcitat positiva.

Esperem que aquest llibre contribueixi a desenvolupar una societat en què les religions treballin unides, en un marc d'harmonia, de reconeixement legal i d'acceptació social.

© del text: Antoni Marabosch Soler, 2019
© del pròleg: David Jou Mirabent, 2019
© d'aquesta edició: Pagès Editors, S L, 2020
Sant Salvador, 8 – 25005 Lleida
www.pageseditors.cat
editorial@pageseditors.cat
Primera edició: març de 2020
ISBN: 978-84-1303-164-4
DL: L 79-2020
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L
www.bobala.cat

↵ imprès a **lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.